

Markec pride domov ter prosi očeta: „Ljubi oče! prosim vas, kupite mi dve pisanki po 2 krajcarja in dve peresi po krajcarji, ker bomo jutri pisali v šoli s črnilom.“

„Čemu ti je treba dveh pisank in dveh peres?“ vprašajo oče, „jaz mislim, da ti je dosti jedna pisanka in jedno peró.“

Markec zarudi po vsem licu ter reče malo ne jokajoč se: „Oče ljubi! rad vam bi povedal, čemu jih potrebujem, ali bojim se . . .“

„Le povej mi, nič se ne boj,“ rečejo oče.

„Nò, vedite, oče ljubi, v šoli je jeden jako ubog učenec. Nima ne očeta ne matere, pa si ne more kupiti ne pisanke ne peresa; zato sem si mislil, da bi mu jaz te stvari lahko kupil, ako bi mi vi dopustili.“

„To je lepó od tebe, dragi moj Markec, da si takó dobrega in usmiljenega srca. Rad ti kupim, česar si me prosil, a vrhu tega dobiš še od mene lepo držalo in krasno perésnico, v katero si bodeš spravljaj peresa in svinčnike.“

— * —

Zgodovinsko - mestopisni obrazci.

(Spisuje P. F. H.)

X. Krško.

(Konec.)

Samovoljno in surovo obnašanje nekaterih graščakov, posebno v sosednej Hrvatskej Frana Tahija, ki je imel zastavno graščino Sused, bil je povod novemu puntu 1573. leta. Iz Hrvatske, Štirске in Kranjske se zbere zopet blizu 40.000 upornikov. Upor je bil zdaj s prevdarkom osnovan. Vrhovni poveljnik je bil Ilija Gregorič, domá iz Ribnika v Metliškej okolici. Ker je služboval več let pod Janezom Lenkovičem na slovenskej meji, bil je upornikom spreten vodja. Konec januarja 1573. leta se upró kmetje v sosednej Hrvatskej; tem se pridružijo uporniki in postopači, katerih tudi takrat ni manjkalo, iz Kranjskega in Štirskega. Začetkom meseca svečana se je ušotoril oddelek puntarjev ónkraj Save z namenom, da si prisvoji Krško. To jim ni bilo ravno težavno, ker je bilo mnogo meščanov z uporniki jednih misli; zato jim izročé tudi brod. Zdaj se uporniki vsujejo nad mesto, razgrajajo po svoje ter umoré slehernega, ki se jim je stavil v bran. A že tisti dan pride Jošt Turn s petsto brambovcí in Uskoki. Vstopi se okolo Krškega, kamor so se bili umaknili uporniki — bilo jih je okolo 2000; od dveh strani jih zajáme in boj se prične. Bil je srdit hud boj; uporniki so premagani in kar jih ni zbežalo, posekali so jih Uskoki na mestu; mnogo jih je utonilo tudi v Savi. Za kazen so Uskoki mesto do vsega izplénili ter pomorili vse, kar jim je prišlo živega v pest, ne prizanašajoč ženam niti otrokom. Godilo se je to v 5. dan svečana. Ujete upornike so odvedli v Ljubljano, kjer jih je mnogo izmed njih doletela grozna, nečloveška kazen; bile so jim roke in ušesa odsekana v svarilen vzgled drugim. Tri dni pozneje obkolijo Štirski in Koroški vojaki pri Kozjem tudi glavnega vodjo Ilija. Po hudem boji je bila razkropljena četa upornikov, deloma pa tudi pobita. Ilija je ušel, a pozneje

so ga ujeli ter na Dunaji obsodili. Šest dni pozneje je bila razkrojljena pri Stubiških toplicah tudi četa hrvatskih upornikov, broječa nad 10.000 mož pod poveljstvom Matije Gobca, katerega so mislili uporniki izklicati za kralja. Strašna smrt je zadela glavnega vodjo M. Gobca. Posadili so ga v Zagrebu na železen prestol ter mu razbeljeno, z dolgimi žrebli obito krono zasadili v glavo. V groznih, neizrekljivih bolečinah je izdihnil svojo dušo podpihovalec kmečkega upora, ki je napravil toliko zla krivim in nedolžnim. Kmečkega upora 1665. leta se Krško ni udeležilo. Bila jim je v spominu še nesreča, ki je zadela mesto v poprejšnjem stoletju. Meščani so prisegli vkupe živeti in umreti ter se v bran postaviti upornikom, katerih se je bilo zbralo nekoliko tisočev. Iz Karlova na pomoč prišedši graničarji in Uskoki so jih dobro naklestili. „A Uskoki so — kamor koli so prišli — izropali nedolžnega in krivičnega, da se Bogú usmili,“ — pristavlja kronist.

Mesto ni imelo nikoli svoje župnije, pripadalo je k Leskovškoj župniji, ki je jako stara; kdaj je bila ustanovljena, ne zna se. Leta 1274. se nahaja župnik Bertold. Bila je do konca 18. stoletja podložna Oglejskemu patrijarhatu. Pravico patronata je podelil patrijarh Janez Celjskim grofom. Po teh so posestva in pravice podedovali avstrijski vojvode. Sedanja župniško cerkev v gotiškem slogu so postavili Kranjski stanovi 1500. l. v spomin dobljene zmage nad Turki. Večkrat — vzlasti o časih turških napadov — bivali so župniki v mestu. Vikarijat je bil ustanovljen še le 1768. leta.

Naj omenimo še nekaterih slavnihi mož, ki so tú živeli ali pa bili tu rojeni. Iz 16. veka — časov Lutrovih homatij — opómneti nam je Jurija Dalmatina, ki se je porodil v Krškem. Napisal je več knjig v slovenskem jeziku, preložil prvi sv. pismo na slovenski jezik, zna se, da v luteranskem duhu. Tudi Adam Bohorič je 1551. l. tu učil sinove dolenjskih graščakov, prišel 1566. leta v Ljubljano za ravnatelja šolam in umrl 1598. leta. Napisal je več knjig. — V Krškem je umrl tudi najslavnejši zgodovinar Kranjske, Janez Vajkard Valvazor. Njegovi pradedje, prišedši iz Laškega, kupili so si Krško graščino. Porodil se je ta slavni mož v Ljubljani v 28. dan maja 1641. leta; bil je zelo učen, potoval mnogo po svetu, a ljubil svoje lepo domovino nad vse; njej je žrtvoval življenje in imetje. Njegovo najslavnejše delo je knjiga: „Die Ehre des Herzogthums Krain,“ — domovinoslovje v pravem pomenu — obsezajoča 3320 strani s 533 podobami. V njej je na drobno naslikana Kranjska do njegove dóbe. Vse to je pa stalo mnogo novcev. Bil je prisiljen prodati vsa svoja obširna imetja. Kupil si je hišico v mestu, v katerej je sklenil v 19. dan septembra 1693. leta svoje delavno in za domovino prezaslužno življenje.

Sedanje mesto šteje okolo 878 prebivalcev, ki se živé ob trgovstvu, obrtu in poljedelstvu. Jako ugodna lega mesta ob železniškej progi „Zidanimost-Zagreb“ pospešuje blagostanje mesta, ker gre ves vinski in drugi promet Dolenjske preko Krškega. Nadejati se je, da se bode mesto bolj in bolj razcvetalo. Za naobraženost skrbi četerorazredna ljudska in trirazredna meščanska šola,